

Nr 213.

Ankom till riksdagens kansli den 15 juni 1945 kl. 12 m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående fria resor för värnpliktiga vid tjänstledighet eller permission.

(1:a avd.)

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Arrhén* (I: 25) och den andra inom andra kammaren av herr *R. Sveningsson m. fl.* (II: 58), har hemställts, att riksdagen måtte besluta, att de värnpliktiga vid beviljad tjänstledighet eller permission skola erhålla rätt till två fria hemresor i månaden.

Vidare har i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *I. Persson* och *G. Elofsson* i Vä (I: 46) och den andra inom andra kammaren av herr *Hj. R. Nilson* i Spånstad *m. fl.* (II: 89), hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte anhålla om utfärdandet av bestämmelser angående fria resor vid permission eller tjänstledighet åt inkallade, som fullgöra sin beredskapstjänst på över 50 kilometer avstånd från hemorten.

I fråga om de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina framställningar, får utskottet, i den mån de icke framgå av nedan av utskottet lämnade redogörelser, hänvisa till motionerna II: 58 och II: 89.

Enligt för fred gällande bestämmelser äga värnpliktiga icke komma i åtnjutande av fria resor vid beviljad tjänstledighet eller permission.

För personal, å vilken krigsavlöningsreglementet är tillämpligt, gälla enligt Kungl. Maj:ts brev den 6 december 1940 (SFS nr 986, med ändringar nr 343/1943 och 920/1943) med bestämmelser angående ledighet för dylik personal i huvudsak följande bestämmelser.

Ledighet beviljas i form av permission, krigspermission, tjänstledighet eller hempermittering.

Vid hempermittering, som innebär tidsbegränsat uppehåll eller uppehåll tills vidare i tjänstgöringen, utgår ersättning för resa inom riket såsom vid inryckning till och utryckning från tjänstgöring.

För resa i samband med permission, som beviljas enligt för fred gällande bestämmelser, utgår icke ersättning för resekostnad. Däremot äga värnpliktiga — liksom annan militär personal — rätt att vid resor under söndagsledighet ävensom i samband med jul- och nyårshelgerna lösa s. k. militära veckoslutsbiljetter. För dessa gälla i huvudsak följande regler. Biljetterna gälla för resa i 3. klass och avgiften beräknas för fram- och återresan såsom

för enkel resa. Biljetterna gälla från kl. 0.00 andra vardagen före sön- och helgdag till kl. 24.00 första vardagen efter samma sön- och helgdag. Uppehåll å resa medgives såsom å vanlig tur- och returbiljett, och färd å snälltåg får ske mot lösen av vanlig snälltågsbiljett.

Med krigspermission avses sådan ledighet, som beviljas personalen vid kortvarigare uppehåll i tjänstgöringen samt eljest för att bereda personalen vila och rekreation.

Med tjänstledighet avses dels ledighet, som meddelas på grund av sjukdom, angelägenhet av betydelse för det allmänna eller enskild angelägenhet av vikt, dels ledighet för beredande av vila och rekreation i fall, då ledigheten ej är att hänföra till krigspermission, dels ock annan ledighet för egna angelägenheter, som ej är att hänföra till krigspermission eller hempermittering.

Vid tjänstledighet på grund av sjukdom, angelägenhet av betydelse för det allmänna eller enskild angelägenhet av vikt utgår ersättning för färd från tjänstgöringsorten till annan ort inom riket, som vederbörande chef bestämmer med hänsyn till ändamålet med resan, ävensom för återresan.

Vid krigspermission och vid tjänstledighet för beredande av vila och rekreation i fall, då ledigheten ej är att hänföra till krigspermission, må ersättning icke utgå för dyrare resa än som motsvarar kostnaden för resa till och från ort, varest den permitterade är bosatt, dock att utan hinder härav ersättning må utgå för resa till och från ort, varest den permitterades närmaste anhörige är bosatt.

Vid krigspermission och tjänstledighet för enskild angelägenhet av vikt samt för beredande av vila och rekreation i fall, då ledigheten ej är att hänföra till krigspermission, må därest ledigheten uppdelas på kortare ledighetsperiod än 6 dygn, ersättning för den egentliga färdkostnaden icke utgå med högre sammanlagt belopp än vid sammanhängande ledighet; för varje tjänstgöringsperiod om två månader må såsom regel högst åtnjutas ledighet som nu sagts under sex dygn.

I *motionerna nr I: 25 och II: 58* har framhållits, att även om de värnpliktiga redan ha vissa förmåner vid resor under permission och tjänstledighet, förefölle det likväl, att det för den enskilde utgjorde en mera än rimlig ekonomisk belastning, att den värnpliktige under sin långvariga militärtjänst för vissa resor måste utbetala ett betydligt större belopp än vad som kontant utginge till honom i form av militära löneförmåner. De värnpliktiga, som vore förlagda på ett avstånd av fem, tio eller tjugo mil, kanske på ännu längre avstånd från hemorten och hade behov av besök i hemmet, måste räkna med utgifter av denna storleksordning. Det syntes vara en samhällets skyldighet att till de medborgare, varom här vore fråga, lämna den förmånen att vid all beviljad tjänstledighet lämna fri resa till hemorten. Beviljandet av tjänstledighet borde icke fördenskull bli föremål för inskränkningar utan lämnas efter samma grunder som nu vore fallet. Vid beviljandet av permission — varmed åsyftades vanlig söndagspermission — borde vidare de värnpliktiga

vara berättigade till en fri hemresa var 15:e dag på järnväg 3. klass eller omnibus samt fartyg. Tjänstledighet eller permission borde dock icke tillsammans medföra rätt till mera än två fria hemresor i månaden. Beviljandet av permission och tjänstledighet borde givetvis, såsom hittills, utgöra en belöning för en god vilja hos varje värnpliktig att väl tillgodogöra sig den militära utbildningen.

Till stöd för det i *motionerna I:46 och II:89* framställda yrkandet har anförts följande.

Under beredskapens första år var det vanligen så, att de värnpliktiga av äldre årsklasser, som inkallades i beredskap, förlades förhållandevis nära hemorten. Det mötte under dessa omständigheter inte alltför stora besvärigheter att upprätthålla en nyttig och ofta nödvändig förbindelse med hemorten, så att de inkallades jordbruk eller rörelse av annan art kunde skötas på bästa sätt under rådande förhållanden.

Sedan en tid tillbaka förekomma emellertid helt andra dispositioner vid förläggning av beredskapsförbanden. Årgångar i 40-årsåldern, där antalet egna företagare bland de inkallade är mycket stort, få fullgöra sin tjänst i synnerligen avlägsna landsdelar. Detta medför mycket stora svårigheter för de inkallade när det gäller att hålla en kontakt med hemorten, som begränsar förlusterna på inkallelsen. Olägenheterna ha framträtt med ökad skärpa sedan familjebidragen omgestaltats och stora grupper företagare som av en händelse fått en något högre inkomst än vanligt endera nekas familjebidrag eller erhålla mycket begränsade familjebidrag.

Den permission, som under dessa förhållanden kan medgivas, kan mången gång inte utnyttjas bland annat därför, att resekostnaderna bli alltför höga för de inkallade, helst som snälltåg ofta bli nödvändiga att anlita, om det skall bli möjligt att hinna fram och åter inom den utmätta tiden. De härmed förknippade svårigheterna skulle emellertid i mycket hög grad förminskas till gagn för alla om fria resor i större utsträckning än som sker beviljades de inkallade. För att begränsa kostnaderna och belastningen på järnvägarna kunde föreskrivas, att endast resor på relativt långa avstånd skulle bli fria. Man kunde lämpligen medgiva fria resor i ökad omfattning endast till värnpliktiga, som ha över 50 kilometer till hemorten. Denna förmån komme då allenast dem till godo, som hade verkligt stora olägenheter av att beredskapstjänsten fullgöres på platser så långt avlägsna från hemorten.

Över motionerna har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttrande av *chefen för försvarsstaben*, som med anledning härav i skrivelse den 14 mars 1945 anført i huvudsak följande.

»Ur personalvårdssynpunkt böra de värnpliktigas ekonomiska uppoffringar i samband med militärtjänstgöring i möjligaste mån minskas. Med hänsyn härtill är det önskvärt att de värnpliktiga beredas de lättnader, som fria resor i den av motionärerna föreslagna utsträckningen skulle medföra. Förslagen måste emellertid bedömas även med hänsyn till de konsekvenser i ekonomiskt och trafiktekniskt hänseende, som de skulle medföra för bland annat berörda trafikföretag. För att närmare klarlägga dessa förhållanden hava förslagen av mig remitterats för yttrande till kungl. järnvägsstyrelsen, som i samråd med Svenska järnvägsföreningen i huvudsak anför följande.

År 1940 ändrades rabatten på militär tjänstledighetsbiljett till 40 % mot förut endast 25 %. Därjämte infördes militära veckoslutsbiljetter till enkelt pris för fram- och återresa inom viss begränsad tid vid veckoskiftena (helgerna).

Då den militära personalen numera torde vara ganska väl tillgodosedd i fråga om resor till nedsatt pris, måste styrelsen ställa sig tveksam till de framförda motionerna om ytterligare dylika förmåner, i synnerhet om styrelsen skall anlägga ej endast den sociala utan även och främst den av statsmakterna på sin tid anbefallda affärsmässiga synpunkten på dylika frågor.

Ett införande av två fria resor i månaden för värnpliktiga, som fullgöra första tjänstgöring eller repetitionsövningar, skulle ytterligare öka trafiktopparna på lördags- och söndagseftermiddagarna. Det är ur ekonomisk synpunkt icke lämpligt, att trafikföretagen som följd härav tvingas hålla en onormalt stor vagnpark.

Då ifrågavarande värnpliktigas verkliga behov av dessa resor icke bedömes vara så stort, och då det kan anses tillräckligt med de fria resor, som redan nu erhållas vid viss tjänstledighet, samt de nedsättningar, som därutöver redan åtnjutas, ifrågasätter styrelsen, om det icke vore tillfyllest, om fria resor i enlighet med motionen kunde tilldelas dem som äro gifta.

När det gäller fria resor för till beredskapsjänst inkallade värnpliktiga, anser styrelsen det mera av behovet påkallat att försöka lätta bördan för de inkallade genom att utvidga rätten till fria resor.

Då emellertid dessa resor komma att medföra en ökad belastning på järnvägarna är det av vikt, att de fria resorna fördelas så jämnt som möjligt under veckans dagar och icke koncentreras till veckosluten, som helst böra undvikas. Därjämte anser styrelsen, att de fria resorna böra begränsas till en i månaden och gälla till hemorten. Någon avstånds begränsning bör icke komma i fråga, enär en sådan enligt erfarenheten lätt leder till missnöje.

Ifrågavarande resor böra taxe- och författningsmässigt hänföras till tjänstresor av typen »krigsledighetsresor» och erforderliga föreskrifter böra därför intagas i vederbörliga krigsledighetsbestämmelser. De skola sålunda bekostas av statsverket, och järnvägen får automatiskt ersättning för dem enligt militärtaxan, varvid medelprisberäkning dock icke bör medgivas.

I anslutning till vad järnvägsstyrelsen sålunda anfört må följande synpunkter framföras.

Fria resor under första tjänstgöringen och repetitionsövningarna. Den av motionärerna framförda rent sociala synpunkten, att det skulle ur såväl den enskilde individens som samhällets synpunkt vara angeläget, att den värnpliktige kunde stå i regelbunden kontakt med sin familj, med sin yrkesutövning samt med sina samhällsuppgifter i övrigt, är i och för sig beaktansvärd. Betydelsen härav får dock i det fall, då det rör sig om så unga män, som de vilka fullgöra sin första tjänstgöring, icke överdrivas. Det är även att märka, att större delen av ifrågavarande värnpliktiga tjänstgöra vid förband i relativ närhet till sina hemorter, varför resekostnaderna i regel icke torde bliva så betungande. Dessutom kunna redan nu fria resor vid tjänstledighet på grund av sjukdom, för allmänt uppdrag eller för enskild angelägenhet av vikt författningsenligt erhållas i viss utsträckning. Detta gäller dock endast under nuvarande beredskapsförhållanden. För sådana värnpliktiga, vilka haft uppskov eller efterbesiktigats och därför fullgöra sin första tjänstgöring sedan de nått en högre ålder, liksom för de värnpliktiga, vilka fullgöra repetitionsövningar, föreligger måhända ett större behov av regelbunden kontakt med hemorten. På grund av svårigheterna att med hänsyn till åldern göra en rättvis gränsdragning mellan de värnpliktiga, som fullgöra första tjänstgöringen, synes det dock icke vara lämpligt att medgiva fria resor enbart för de äldre av dessa. På grund av repetitionsövningarnas kortvarighet synas fria hemresor under dessa knappast vara motiverade.

För de gifta värnpliktiga synes större behov av fria hemresor föreligga än för de ogifta såväl under första tjänstgöringen som under repetitionsövningarna.

De värnpliktigas fria resor torde komma att betalas ur anslagen till försvarsmakten. Då dessa kostnader skulle komma att bliva bestående även efter beredskapstidens slut, måste de inrymmas inom fredsbudgetens kostnadsram för försvaret. Därest de framlagda motionerna vinna statsmakternas gillande måste därför denna kostnadsram vidgas med hänsyn härtill.

De för närvarande rådande transportsvårigheterna vid järnvägarna hava nödvändiggjort vissa restriktioner för de militära transporter. Sålunda har genom en högkvartersorder den 25 november 1944 anbefallts, att in- och utryckningsresor samt truppförbandstransporter och mera omfattande tjänstresor i möjligaste mån skola förläggas till annan tid än fredagar kl. 12.00—måndagar kl. 12.00. Ett införande av de föreslagna fria resorna skulle, som järnvägsstyrelsen framhåller, sannolikt koncentreras till trafiktopparna i samband med veckohelgen och skulle således motverka det försök att minska transportsvårigheterna vid järnvägarna, som den anförda ordern utgör. Denna synpunkt måste beaktas.

Med hänsyn till vad ovan anförts kan jag icke tillstyrka en generell bestämmelse om fria hemresor två gånger i månaden för värnpliktiga, som fullgöra första tjänstgöring eller repetitionsövningar. Däremot synas vissa fria hemresor böra medgivas för värnpliktiga, vilka äro gifta.

Fria resor under beredskapstjänst. Behovet av fria resor för till beredskapstjänst inkallade värnpliktiga, vilka i regel äro betydligt äldre än de värnpliktiga, vilka fullgöra sin första tjänstgöring, måste bedömas vara större än för de sistnämnda. Därjämte påläggas beredskapstjänsten endast en del av de värnpliktiga och drabbar dessa ekonomiskt i ganska olika omfattning. Det är därför önskvärt, att genom fria hemresor söka lätta bördan för här avsedd personal.

Med hänsyn till vad ovan anförts tillstyrkes i princip en utsträckning av rätten till fria resor för värnpliktiga, som fullgöra beredskapstjänstgöring. Med hänsyn till vad järnvägsstyrelsen anført synas de fria resorna dock böra begränsas till att gälla för en resa i månaden. För resorna böra tillämpas samma grunder, som för närvarande gälla för en fri resa per tvåmånadersperiod vid krigspermission.»

Vad i förenämnda motioner anförts i fråga om vidgad rätt för värnpliktiga till fria hemresor synes utskottet icke vara utan visst berättigande. Utskottet får emellertid framhålla, att frågan är i ekonomiskt och andra hänseenden av den räckvidd, att ett ställningstagande till de gjorda yrkandena måste föregås av närmare utredning. I anledning av de väckta motionerna vill utskottet därför föreslå, att dylik utredning i ämnet kommer till stånd. Vad särskilt beträffar frågan om fria resor till värnpliktiga under beredskapstjänstgöring synes utskottet lämpligt, att detta spörsmål upptages till prövning i sammanhang med utformandet av de tilläggsbestämmelser, som av Kungl. Maj:t skola meddelas till det av innevarande års riksdag godkända, i propositionen nr 65 framlagda förslaget till nytt krigsavlöningsreglemente.

Utskottet.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 25 och II: 58 samt I: 46 och II: 89, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att

Statsutskottets utlåtande nr 213.

Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning av frågan om vidgad rätt till fria resor för värnpliktiga, vilka fullgöra dem i fredstid åliggande tjänstgöring eller beredskapstjänstgöring.

Stockholm den 15 juni 1945.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Närvarande: se under utlåtandet nr 212.
